

Öz

Kentsel mekânlar yetişkinleri olduğu kadar, çocukları da içerisinde barındırmaktadır. Günümüzde kentsel mekânlar tasarlanırken, çocukların düşünceleri, istek ve ihtiyaçları göz ardı edilebilmektedir. Oysaki çocuklar da, özellikle okul çağına gelmeleriyle birlikte, en az yetişkinler kadar kentle ilişki kurmaya başlamaktadır. Çevreleriyle kurduğu ilişki, gelişimlerini de etkilemektedir. Çocukların kentsel mekânı yetişkinlerden farklı algıladıkları düşünülmektedir. Çalışmada çocukların içinde yaşadıkları kenti nasıl algıladıkları, hangi kentsel elemanların ve yapı tiplerinin ilgilerini çektiği sorgulanmakta ve kentsel mekân farkındalıklarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaçla Kadıköy'de belirlenen bir güzergâhta 10 çocukla alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini Gordon Cullen, Kevin Lynch ve Norberg Schulz oluşturmaktadır. Kentsel mekân algısıyla ilgili çalışmaları olan bu üç kuramcı, çocukların kentsel mekân algılarıyla bir arada okunmuştur. Güzergâh boyunca çocukların ilgilerini çeken kentsel elemanları fotoğraflamaları istenmiş ve belirlenen düğüm noktalarında sorular sorulmuştur. Çocuklara sorulan sorular Gordon Cullen'in ortaya atmış oldukları kavramlardan oluşturulmuştur. Cullen'in 'sıralı görüş' çalışması, çocuklar üzerinden denenmiş ve çocukların çektikleri fotoğraflar birleştirilerek her çocuğun kendi 'sıralı görüş'ü ortaya konulmuştur. Güzergâhta bulunan kentsel elemanların hangi biçimsel özelliklerinin kentsel mekân farkındalıklarına daha fazla etki ettiği incelenmiş ve sorulara verdikleri cevaplarla birlikte değerlendirilmiştir. Çocukların Kadıköy'de bulunan güzergâhla ilgili düşünceleriyle ilgili çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, mekân, kentsel mekân, kentsel farkındalığı, mekân algısı.

Kentsel Mekân Farkındalığının 7-11 Yaş Grubu Çocuklar Üzerinden İrdelenmesi'

Examination of Urban Space Awareness With 7-11 Years Old Children

^{ID} Dilara Berk Coşkun

Nişantaşı Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık (İngilizce) Bölümü, İstanbul, Türkiye

^{ID} Senem Kaymaz

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

Başvuru tarihi/Received: 20.08.2021, Kabul tarihi/Final Acceptance: 27.07.2022

Extended Abstract

Urban spaces accommodate adults as well as children. Today, when designing urban spaces, children's thoughts, wishes and needs can be ignored. However, children, especially when they reach school age, start to establish relations with the city at least as much as adults. The relationship they establish with their environment also affects their development. It is thought that children perceive urban space differently from adults. In the study, it is questioned how children perceive the city they live in, which urban elements and building types attract their attention, and it is aimed to reveal their awareness of urban space.

For this purpose, a field study was carried out with 10 children on a determined route in Kadıköy. In the preliminary field trips made to determine the working route, attention was paid to the presence of structures and urban elements consisting of different sizes and functions that could attract the attention of children. The children were asked to examine the urban elements around them and take pictures of the elements that caught their interest as they walked along the route. It was investigated which features of the urban structures and elements determined on the study route were perceived by the children. For this purpose, by examining the nodes on the route, perception criteria such as color, material, scale, perception distance, geometry, relationship with the environment, human density in the area, soil type, singular/adjacent status, public/private use characteristics were determined. The route is divided into 6 nodes and by stopping at these points, questions were asked to the children to understand their perceptions of urban space. The questions asked to the children were formed from 18 concepts selected from Cullen's book named "Townscape" in the context of the determined perception criteria. A total of 16 questions were formed from these 18 concepts, and these questions were asked to the children at the nodes on the route and their perceptions of urban space were examined.

The theoretical framework of the study consists of Gordon Cullen, Kevin Lynch and Norberg Schulz. These three theorists, who have studies on the perception of urban space, have been read together with children's perceptions of urban space. Cullen's 'serial vision' study was tested on children and the photographs taken by the children were combined to reveal each child's own 'serial vision'. It was examined which formal features of the urban elements on the route had a greater impact on urban space awareness and were evaluated together with the answers they gave to the questions. Inferences were made about the thoughts of the children about the route in Kadıköy. All of the children who came to Kadıköy for the first time became more interested in the urban elements they saw during the trip and took more photographs. The structures with a typology, color and facade that they had not seen before attracted their attention and they did not get bored with the trip. While the children were observing the neighbourhood, they focused on the items that interested them the most. Trees, colorful structures, houses with bay windows and structures with different colors, shapes and sizes than others attracted and perceived their attention more. It has been observed that children who have been on the same streets before are less interested and bored earlier than other children. In the study, it is seen that the children are aware of the changes in the width of the streets, the size and volume differences between the buildings, the front-back situation of the buildings, and the level differences in the streets.

Many factors such as adults' value judgments, professional deformation or difficulties in life cause losses in urban perceptions. Even if adults live in the city, they often use the city as a transit point, and this often prevents them from being able to observe the city sufficiently. However, children do not attribute meanings to the urban elements around them as adults do, and they can look more objectively. It is necessary to see the city through the eyes of children and not to forget that the city is not only for adults.

Keywords: Child, space, urban space, urban space awareness, spatial perception.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Cite this article as: Berk Coşkun D, Kaymaz S. Kentsel Mekân Farkındalığının 7-11 Yaş Grubu Çocuklar Üzerinden

1. Giriş

Kentsel mekânlar büyük çoğunlukla yetişkinlerin ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmaktadır. Günümüzde bu mekânlar tasarlanırken, çocukların düşünceleri, istek ve ihtiyaçları göz ardı edilebilmektedir. Ancak kentsel mekânlar yetişkinleri olduğu kadar, çocukları da içerisinde barındırmaktadır. Küçük yaşlarda yetişkin aile bireylerinin yanında kente dahil olan çocuklar, özellikle okul çağına gelmeleriyle birlikte, en az yetişkinler kadar kentle ilişki kurmaya başlamaktadır. Çevreleriyle kurdukları ilişki, gelişimlerini de etkilemektedir. Bir kentin geleceği, bugünün çocuklarının elindedir. Bir kentin refah düzeyi de, o ülkede yaşayan çocukların mutluluğuyla ilişkilidir. Kentsel mekânları çocuk gözünden anlamaya çalışmak ve çocukların algısal farklılıklarını kabul etmek, içinde birlikte yaşadığımız kenti uzun vadede daha yaşanılır hale getirmemize yardımcı olacaktır. Çocuğun mekânı nasıl algıladığını anlayabilmek için, ilk olarak çocuğu tanımak ve psikologların çocuğun algı gelişimiyle ilgili ortaya atmış oldukları kuramları incelemek gerekmektedir. Çocuğun bilişsel (algısal) gelişimini ortaya koymuş kuramcıların önde gelenlerinden olan İsviçreli psikolog Jean Piaget'in Barbel Inhelder (1956) ile birlikte yazmış olduğu 'The Child's Conception of Space' (Çocukta Mekân Kavramı) adlı kitapta, çocukta mekân kavramının gelişimi üzerine yaptıkları çalışmaları aktarmışlardır. Piaget, bilişsel gelişim kuramının temsilcilerindendir. Piaget'ye göre çocuk, pasif bir alıcı değil, aksine aktif bir bilgiyi kazanma yetisine sahiptir. Piaget, farklı yaşlardaki çocukların bilişsel gelişimlerinin birbirlerinden farklı olduğunu fark etmiş ve bu farklılıklar üzerine araştırmalar yapmıştır. Piaget'ye (1956) göre bilişsel gelişim dört evreden oluşmaktadır. Bu evreler sırasıyla; duyu-sal-devinimsel dönem (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlem dönemi (7-11 yaş), soyut işlem dönemi (11 yaş üstü) olarak sınıflandırılmıştır (Piaget ve Inhelder, 1956). Bu gelişim dönemlerini her çocuk sırasıyla geçirmektedir. Bu nedenle bir gelişim dönemini atlayıp bir sonrakine geçilmesi

mümkün değildir. Ancak her çocuğun bu dönemlere geçiş süresi birbirinden farklılık gösterebilir (Senemoğlu, 2007).

Jean Piaget'ye (1956) göre çocukta mekân kavramı ilk olarak, duyu-sal devinimsel dönemde (0-2 yaş) 'algısal mekân (duyu-sal-devinimsel mekân)' olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukta algısal mekân, zamanla çocuğun zihinsel gelişimiyle birlikte 'zihinsel mekân (yeniden-canlandırılan mekân)'a geçiş yapar. Piaget'ye göre çocuğun mekânı algılaması, içinde bulunduğu mekândaki eylemleriyle/hareketiyle mümkündür. Akarsu'nun (1984) aktardığına göre Piaget, çocukta mekân kavramının gelişimiyle ilgili şu sözleri dile getirmiştir: "Çocuğun eylemleri çevre ile etkileşerek, önce devinimsel hareketlere, daha sonra içselleştirilmiş eyleme ve en sonunda işlemsel eyleme dönüşmektedir. Çocukta mekân kavramının oluşumunun temelinde eylemler vardır. Mekânsal kavramlar, yalnızca algı düzeyinde oluşmamakta, zihinsel alanda evrimleşme ile kazanılmaktadır" (Akarsu, 1984, 33).

Bu çalışmada yöntemsel olarak, Cullen'in (1961) Townscape adlı kitabında kentsel mekân algısı ile ilgili ortaya koymuş olduğu kavramların, çocuklar tarafından nasıl algılandığı incelenmektedir. Bunun için 7-11 yaş aralığındaki çocuklarla bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Cullen'in ortaya koymuş olduğu kavramlar, alan çalışmasında çocuklara sorulacak olan soruların temelini oluşturmuştur. Kevin Lynch (2018), 'Kent İmgesi' adlı kitabında kentsel mekânın algılanması için gereken bileşenleri 5 ana başlıkta toplamıştır. Bu bileşenler, yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, işaret öğeleridir (Lynch, 2018). Norberg Schulz, mekânsal algıyı oluşturan mekânsal organizasyonun elemanlarını merkez veya yer (yaklaşma), yönler ve yollar (süreklilik), alanlar veya ilgi alanları (sınır) olmak üzere 3 başlıkta tanımlamıştır. Yapılan alan çalışmasında, Cullen'in kavramlarıyla oluşturulan sorulara, çocukların verdikleri cevaplar, Schulz'un ve Lynch'in kentsel mekân algısıyla ilgili söylemleriyle bir araya getirilmiştir.

Bu çalışma, 7-11 yaş aralığındaki somut işlemler döneminde olan çocuklar üzerine

1 Bu çalışma, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı'nda Doç. Dr. Senem Kaymaz danışmanlığında 2019 yılında tamamlanmış olan "Kentsel Mekân Farkındalığının 7-11 Yaş Grubu Çocuklar Üzerinden İrdelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

yoğunlaşmaktadır. “Somut düşünce, çocuğun gözüyle görebildiği, duyu organlarıyla temas edebildiği eşya ve olaylar üzerindeki çok boyutlu bir mantıksal düşünce şeklidir” (Yavuzer, 2018, 13). Bu dönemde çocuklarda mantıksal düşünme ve sayı, zaman, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlamaktadır. Çocuk, somut bilgileri düzenli ve mantıklı bir şekilde işleyebilmektedir. Sınıflama, sıralama gibi gruplamalarla çocukta organize etme ve bir sistem kurma yeteneği gelişmektedir. Nesnelere büyüklük sırasına göre sıralayabilmekte, biçim ve rengine göre alt sınıflara göre düzenleyebilmektedir. Çocukların ilkökula somut işlemler döneminde başlamasının sebebi de bilişsel olarak gelişmişlik düzeyine ulaşmış olmalarıdır (Yavuzer, 2018). Bu çalışmada kentsel mekân algısının bu yaş grubundan çocuklar üzerinden incelenmesinin sebebi de, mantıklı düşünme ve işlem yapabilme yetisine erişmiş olmalarıdır. Anıktar (2008)’a göre çocuğun düşünce sistemi, yetişkine göre daha saf durumdadır. Çocuk, henüz çevresel koşullandırmadan geçmemiş ve bilinçaltında hayata dair kurallar zinciri oluşmamıştır. Çevresinden aldığı uyarılarla kendi kurallarını kurarak algısal gelişimini tamamlamaktadırlar.

Kişilik, bireyi diğer bireylerden ayıran, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür. Bireylerin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve fiziksel yönlerden farklılıklara sahip olmaları, tutumları, değerleri, bakış açıları, belli davranış kalıpları, beklentileri, istekleri ve diğer birçok özellik bakımından birbirlerinden farklı olmaları anlamına gelmektedir (Can, 2002). Bireyler arasındaki bu farklılıklar sayesinde kenti deneyimleyen her çocuk, etrafına diğerlerinden farklı gözle bakmaktadır.

Bu çalışmada, kentsel bir mekânda karşılaşılan öğelerin çocuklar tarafından nasıl algılandığı sorgulanmakta ve onların gözünden kentsel mekânı irdeleyerek, kentsel mekân farkındalıklarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çocukların kentsel mekân farkındalıklarında, algılamalarında ki benzerliklerin ve farklılıkların kuramsallaştırılması amaçlanmıştır. Bu kuramsal-

laştırma da Norberg Schulz, Kevin Lynch ve Thomas Gordon Cullen’in çalışmaları üzerinden sağlanmıştır. Bu kuramcılar kentsel mekân algısında hareketin önemine dikkat çekmişlerdir. Gordon Cullen (1961), ‘Townscape’ adlı kitabında ‘sıralı görüş’ kavramını ortaya atmıştır. Mekânda hareket ettikçe yeni öğelerle karşılaşmakta, farklı bakış açılarıyla daha önceden görülmeyen ya da farkında olunmayan elemanlar dikkat çekmeye başlamaktadır.

Kent ölçeğinde küçük kalan çocuğun şehrin kaosu ve kalabalığı içinde kentsel mekânı ne ölçüde algıladığı çalışmanın cevap aradığı önemli bir sorudur. Çalışmanın cevap aradığı diğer alt sorular şunlardır:

- Çocuklar kentsel mekânda hareket ederken, neleri algılamaktadır?
- Hangi kentsel elemanlar çocukların ilgisini daha fazla çekmektedir?
- Hangi kentsel elemanların hangi özellikleri çocukların ilgisini daha çok çekmiştir?
- Yapıların rengi, malzemesi ve ölçeği, çocukların kentsel mekân algılarını ne ölçüde etkilemiştir?
- Yolların genişliği, eğimi, araç trafiğine açık olup olmadığı gibi faktörler çocuklar tarafından algılanabilmekte midir?
- Kentsel mekânda hareketi kısıtlayan fiziksel engeller, çocuklar tarafından fark edilebilmekte midir?
- Alan çalışmasının yapıldığı bölgeye daha önce gelinmiş olması, çocukların kentsel mekân farkındalığına etkisi ne olabilir?

Çalışmada, yukarıda bulunan sorulara cevap aramakla birlikte, Cullen’in ortaya atmış olduğu ‘sıralı görüş’ kavramı, bu çalışmada çocuklar üzerinden yeniden denenmiştir. Her çocuğun kendi ‘sıralı görüş’ünün ortaya konulması amacıyla bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir.

2. Çalışmanın Kavramsal Temellerine Dair: Kentsel Mekânın Hareket Faktörü Üzerinden Algılanması

Norberg-Schulz’a (1971) göre, insanın içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmesi,

ona uyum sağlayabilmesi ya da onu kendisine uydurabilmesi için insan, o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. Bu durum çevreden bilgilerin alınmasıyla gerçekleşmekte ve bu bilgilerin yorumlanıp değerlendirilmesi ise “algı” olarak tanımlanmaktadır (Norberg-Schulz, 1971).

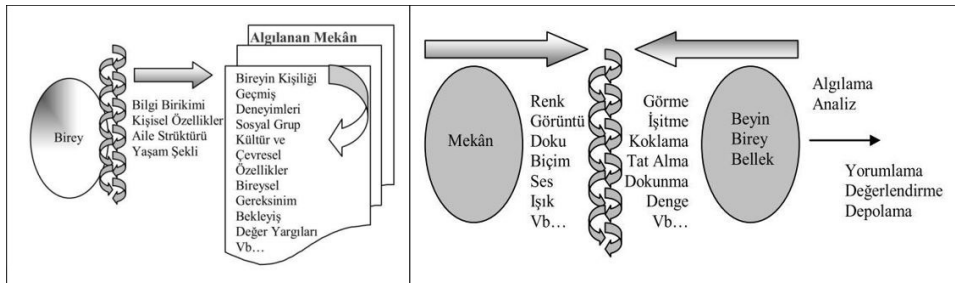
Çevresel psikoloji, algılama kuramları ve insan davranışı üzerine çeşitli araştırmalar yapan John Lang'e (1987) göre algı, “çevre ile ilgili bilgi edinme süreci”dir. Algılama ise, duyumsal süreç ve bilgiye dayalı zihinsel süreç olmak üzere iki aşamalıdır (Lang, 1987). Benzer şekilde Hüseyin Kahvecioğlu (1998) da algılamanın iki süreçten oluştuğunu savunmaktadır. Duyumsal süreç, çevreden gelen verilerin duyular aracılığıyla yorumlandığı bir süreçken, zihinsel süreç, duyular ile edinilen çevresel bilgilerin yaşanmışlığa bağlı olarak zihinde kavramsallaştırıldığı bir süreçtir (Kahvecioğlu, 1998). Duyumsal süreç ve zihinsel süreç, mekânın algılanma sürecinde de devreye girmektedir. Mekâna ilk kez karşılaştığında veya kısa süreli bir mekânsal deneyimler gerçekleştiğinde öncelikle, mekânsal öğelerden gelen uyarıları ve fizyolojik verileri içeren duyumsal süreç meydana gelir. Zihinsel süreçte ise, kişi geçmiş mekân deneyimlerini hatırlar ve mekâna dair hatırladığı bilgilerle mekânı tekrar tekrar yaşar (Özen, 2004).

Mekânın duyum aşaması, çevreden gelen renk, görüntü, doku, biçim, ses, ışık, koku gibi fiziksel uyarıların, görme, işitme, koklama, tat alma, dokunma, denge gibi duyular aracılığıyla algılanmasıyla gerçekleşmektedir. Mekâna ait bileşenlerin oluşturduğu özellikler, bireyin duyumsal yapısıyla etkileşime girerek, bilişsel ve zihinsel süreçleri başlatır. Çevreden gelen uyarılar, duyu organları aracılığıyla bire-

ye ulaştığında, kendi değerlendirme süzgecinden geçirerek birtakım yargılara erişir ve mekânı algılar. Mekânın algılanmasında bireysel farklılıklar etkili olmaktadır (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009, 150). Öymen Özak ve Pulat Gökmen'in (2009) hazırlamış olduğu Şekil 1'de, bireylerin kişilikleri, geçmiş deneyimleri, sosyal, kültürel ve çevresel özellikleri, bireysel gereksinim, beklenti ve değer yargıları birbirlerinden farklılık gösterdiği için, mekân algısı da kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir.

Ittelson'a (1960) göre, “Algı, kişisel bir deneyimdir” (Ittelson, 1960, 17). Bu anlamda yaş, cinsiyet, deneyim, biliş bireyin çevresini algılamasına etki eden en temel faktörlerdendir. Yaş, çevreyi anlamada önemli bir faktördür. Farklı yaş gruplarındaki insanlar çevreyi farklı şekillerde algılamaktadırlar. Algı gençlerde fiziksel uyarıcılar olarak ortaya çıkarken, yetişkinlerde daha çok anlamlandırma ve tasvir olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayramoğlu, 2010). Ittelson'a (1973) göre algı, bireylerin kişisel özelliklerine göre farklılaşmakla birlikte aynı zamanda gerçek çevrenin yansımadır. İnsanların karakteristiği, yaşı, cinsiyeti, devinimi vb. özelliklerin yanı sıra mekândaki pozisyonları da çevre algısında etkili olmaktadır. Çevredeki bileşenler ile çevreyi gözlemleyen insanlar arasındaki mesafenin artması, algılama oranı ile ters orantılıdır. Uzaklık arttıkça algılama oranı azalmaktadır. Ayrıca ışık, iklim, hava durumu gibi etkenler de insanların çevrelerini algılamasında etkili olan faktörlerdendir (Bayramoğlu, 2010).

Mekân algısını etkileyen diğer bir faktör olarak ulaşım şekli veya mekân içerisindeki hareketler sayılabilmektedir. Lang (1987) hareketin, mekân algısının büyük bir kısmını oluşturduğunu savunmaktadır. İnsanların mekân içerisindeki hareketinde

Şekil 1
Mekânın duyum aşaması (solda), Bireylerin özelliklerine bağlı olarak değişen mekân algısı (sağda) (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009).

kullandığı araçlar mekân algısını etkilemektedir. Araç kullanan birey, dikkatini görsel detaylara, trafiğe ya da levhalara yönlendirirken yürüyen bireyin algısı, çevrenin bütününe yöneliktir. Yürümekte olan bireylerin, binalara, cephelere ya da doğal çevreye odaklanmaları çok daha kolaydır (Bayramoğlu, 2010).

Handan Demirkaya'ya göre mekânın algılanmasını sağlayan üç ana öğe bulunmaktadır. Bunlar; boşluk ve sınır, hareket ve zaman, ışık ve gölgedir. Mekânın hareketle algılanmasını şu sözleriyle dile getirmiştir: "Mekân hareketle belirlenir. Farklı zaman dilimlerinde, mekânın algılanması farklı olacaktır. Hareketin hızı, mekânın hangi zaman diliminde ve ne kadar süreyle algılandığı, insanın mekânı tanımada etkin rol oynamaktadır" (Demirkaya, 1999, 16). Hareketin yanında, zaman kavramı da mekânın algılanma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Demirkaya zaman kavramının önemini şu sözleriyle dile getirmiştir: "Mekân içinde geçirilen zaman miktarı da mekânın algılanmasına etki edebilir. Mekân içinde hareket eden insanın dikkatini çeken öğeler, algılanan nesnelere ve dolayısıyla da mekân algısı, hareket zamanının kısalığına ve uzunluğuna göre farklılık gösterebilir. Mekânın algılanmasına etki eden zaman yalnızca hareketin gerçekleştiği zamanla da sınırlı değildir. Geçmiş tecrübeler, insanın mekânı algılamada etkin rol oynar" (Demirkaya, 1999, 20).

İnceoğlu ve Aytuğ (2009) da aynı şekilde hareketin mekânın algılanmasındaki rolünü şu sözleriyle açıklamıştır: "Mekân, birçok araştırmacının da belirttiği gibi hareketle algılanmaktadır. Algılamayı duyularımız aracılığıyla yaparız. Algılamayla birlikte mekânı deneyimler, yani yaşayarak herhangi bir yere veya mekâna ait biçimsel ve nesnel özelliklerini geçici belleğimize depolarız. O mekânda kalış süremize ve kullanım çeşitliliğimize göre o mekân bizde belirli anılarla, anlam kazanmaktadır. Bütün bu algılama süreci kişiye, kişinin dünya görüşüne ve yaşadığı coğrafyadaki kültürüne göre değişkenlik gösterebilmektedir" (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009, 133).

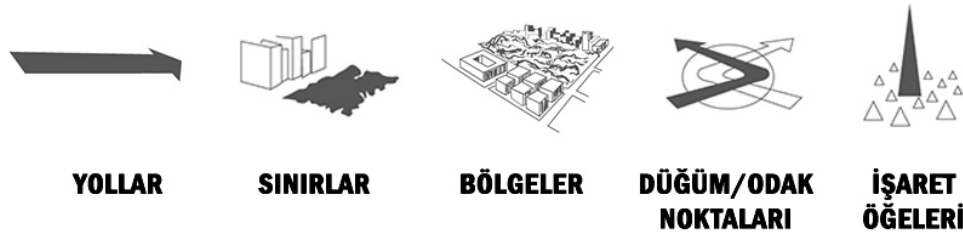
Pennartz ve Elsinga (1990)'ın araştırmasına göre gençlerin çevreyi algılamada fiziksel uyarılara bağlı duyumların daha etkili olmasına rağmen, yetişkinlerde yorumlama ve anlam daha ağırlıklı bir yer tutmaktadır (Pennartz ve Elsinga, 1990). Allen vd. (1979) bir çalışmada çocuklar ve yetişkinler için farklı elemanların işaret öğesi özelliği taşıdığı ve yetişkinlerin çevrenin ölçeğini ve mesafesini kavramada, çevredeki işaret öğelerini çocuklardan daha etkin kullanabildikleri sonucuna varılmıştır (Kahvecioğlu, 1998).

Çocukların kentsel mekân farkındalıkları, giriş bölümünde de belirtildiği gibi Schulz'un, Lynch'in ve Cullen'in kavramsallaştırmaları üzerinden sınanmıştır. Bu bağlamda kentsel mekân algısının hareketle ilişkisini daha iyi anlamak için bu 3 kuramcıya kısaca değinmek, kuramsal çerçeveyi oluşturmak bağlamında faydalı olacaktır.

Bu kuramcılarının ilki Norberg-Schulz, insanın mekânın merkezinde olduğunu savunmakta ve mimari mekânın yönelimlerinin insan bedeninin hareketleri ile değiştiğini ortaya koymaktadır (Norberg-Schulz, 1971). Bu nedenle mimari mekân, insanın hareketlerinden bağımsız düşünülemez. Norberg-Schulz, mekânsal algıyı oluşturan mekânsal organizasyonun elemanlarını "merkez veya yer (yaklaşma), yönler ve yollar (süreklilik), alanlar veya ilgi alanları (sınır)" olmak üzere 3 başlıkta tanımlamıştır. Bu elemanlar, aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Norberg-Schulz, 1971):

Merkez veya yer (yaklaşma): Merkez, bir çevrenin referans noktasıdır ve bütün merkezler eylemlerin yeridir. Buna göre merkezler eylemin birim mekânı olarak tanımlanabilmektedir (Norberg-Schulz, 1971).

Yönler ve yollar (süreklilik): Her mekân içerisinde yön kavramı bulunmaktadır. Yön, kişinin mekân içindeki hareketini tanımlar. Kişinin mekân içerisindeki pozisyonunu belirlemesi, bulunduğu noktadan ayrılmasıyla başlar ve seyahati boyunca yol, kişinin amacı doğrultusunda ilerlemesine yardımcı olur. Bir yolun algısal ve şematik olarak karakteristik özelliği sürekliliğidir (Norberg-Schulz, 1971).

Şekil 2
Kevin Lynch'in kent imgesi bileşenleri (Lynch, 2018).

Alanlar veya ilgi alanları (*sınır*): Alan içerisinde yapısal açıdan tariflenmeyen zeminler ise, alan-ilgi alanı/sınır şeklinde tanımlanabilir (Norberg-Schulz, 1971).

Kevin Andrew Lynch, 'Image of the City (Kent İmgesi)' adlı kitabında yapmış olduğu çalışmada, bir grup kentlinin ortak zihinsel kent imgelerini ortaya koymaktadır. Lynch'e (2018) göre kent imgesini oluşturan 5 farklı bileşen bulunmaktadır. Bu bileşenler Şekil 2'de görüldüğü gibi, yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleridir (Lynch, 2018).

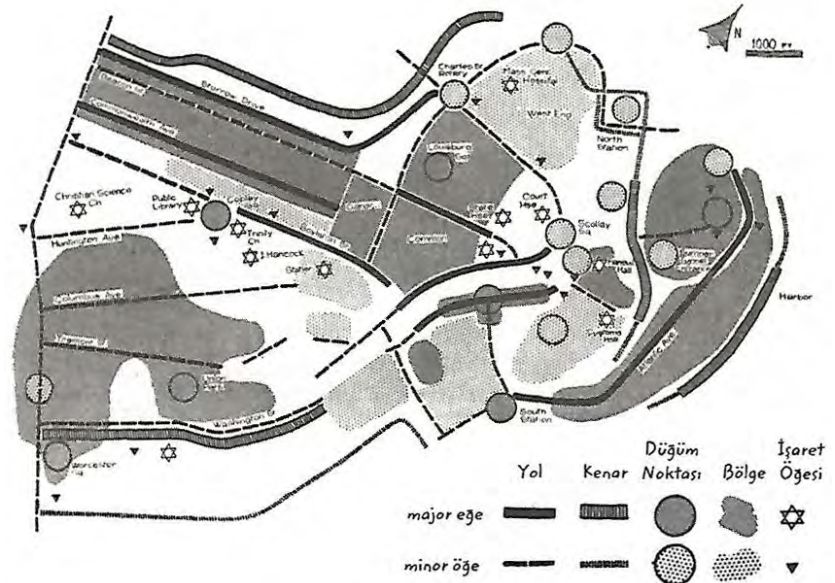
Yollar; kentin algılanmasında en baskın öğe olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar kent içerisinde bir yerden bir yere hareket halindeyken yolları kullanmaktadır. Sınırlar; gözlemciler tarafından ulaşım aksları gibi kullanılmayan, iki bölge arasında sınır işlevi gören ve sürekliliği doğrusal olarak bölen öğelerdir. Genellikle iki farklı tür alanı birbirinden ayırmakta ve yanıl referans görevi görmektedirler. Bölgeler; Diğer dört öğeye nazaran iki boyutlu daha büyük kent parçaları olarak algılanır. Bölgenin içindeyken algılamak oldukça kolaydır. İnsan psikolojik olarak bu bölgelerin içine girdiğini hisseder. Düğüm / Odak Noktaları; İnsanların kent içinde bir yerden bir yere giderken yoğun olarak kullandıkları geçiş noktaları, düğüm noktaları olarak tanımlanır. Ulaşım sisteminde kesintilere sebep olan kavşaklar, metro istasyonları, ana otobüs durakları ve meydanlar düğüm noktasına örneklerdir. İşaret Öğeleri; çoğunlukla kolaylıkla tanımlanabilen, dışsal öğeler olarak algılanan noktasal referans kaynaklarıdır. Bir bina, bir işaret levhası, bir dükkân veya bir dağ, o kent için bir işaret ögesi olabilir (Lynch, 2018).

Kevin Lynch, Boston, New Jersey ve Los Angeles kentlerinde uzun süredir yaşayan ya da çalışan kentlilerle birlikte bireysel imge algılarını ortaya çıkarmak adına

bir alan çalışması yapmıştır (Şekil 3). Bu çalışmada Amerikan kentlerinin görsel niteliğini, yani okunaklılığını kentlilerin zihinsel imgesine dayandırarak incelemektedir. Lynch'e göre bir kentin okunaklı olabilmesi, o kentte bulunan kent imgesi öğelerinin kolayca ayırt edilebilmesi ve bir bütün içerisinde gruplandırılabilen bir alan olmasıyla mümkündür (Lynch, 2018).

Çalışmaya metodolojik olarak katkı sağlayan üçüncü ve son kuramcı, mimar ve şehir plancısı olan Thomas Gordon Cullen, 1961 yılında yayınlamış olduğu 'Townscape' adlı kitabında, kentsel mekânın algılanması üzerine yapmış olduğu çalışmalardan bahsetmiştir. Cullen'a göre kent peyzajı (ing. townscape), binaların, yolların, ağaçların ve kentsel çevrenin düzeni içerisinde oluşmuş görsel bir sanat eseridir (Cullen, 1961).

Cullen'a göre çevrenin algılanması çoğunlukla görsel algıya bağlı olarak gerçekleşmektedir. Görme duyusu, anıların, deneyimlerin ve duyguların harekete geçmesine yardımcı olur. Cullen, çevrenin sağladığı

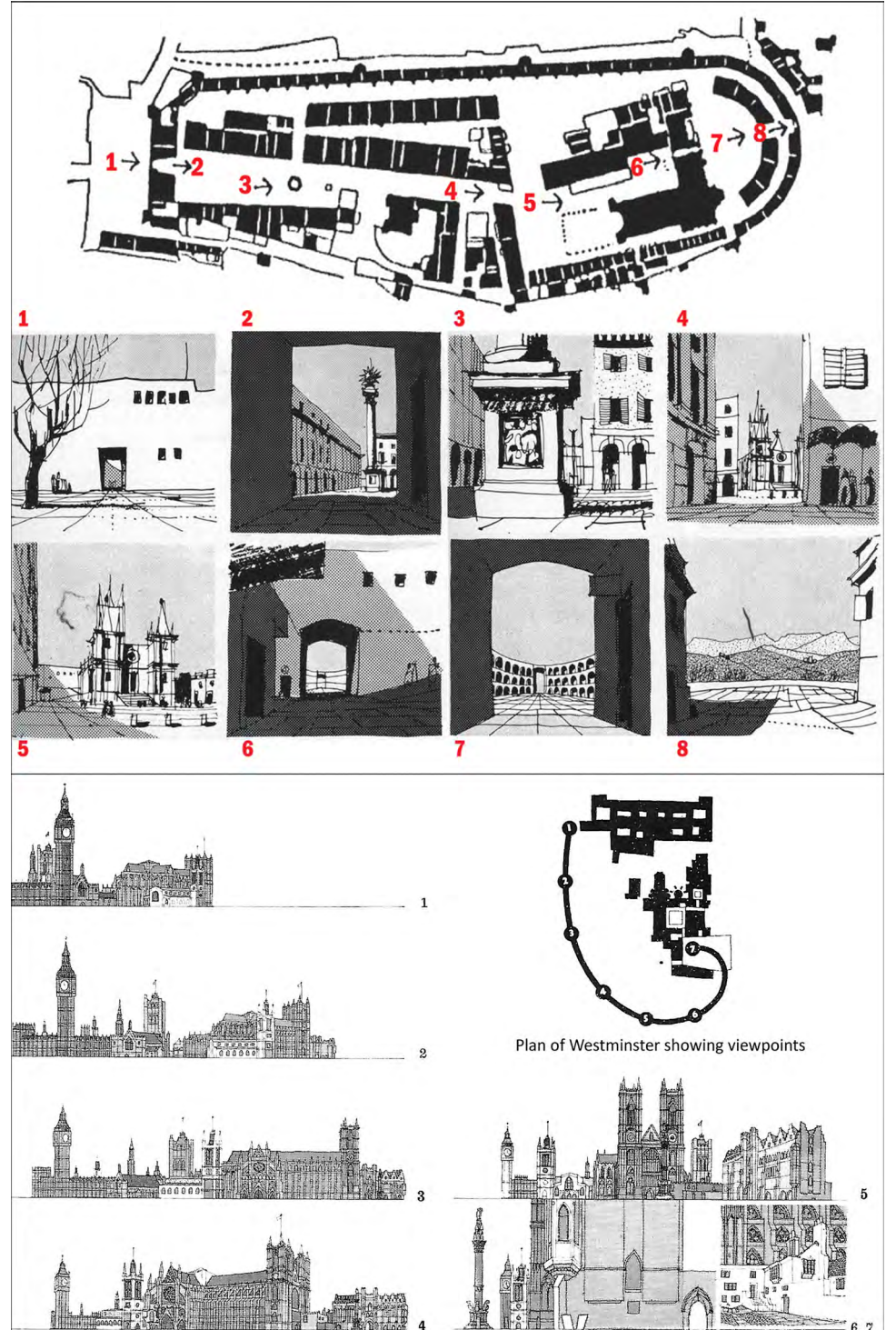

Şekil 3
Boston kentinin kent imgesi analizi (Lynch, 2018).

duygusal tepkinin 3 faktörden oluştuğunu söylemektedir. Bunlar; görüş (*ing. optics*), yer (*ing. place*) ve içerik (*ing. content*) olarak tanımlanmaktadır. Birinci faktör olan ‘GÖRÜŞ’te Cullen, kentin algılanmasının,

gözlemcinin kent içerisindeki hareketleriyle gerçekleştiğini ve kent boyunca ilerledikçe farklı algıların ortaya çıktığını ortaya koymuş ve bunu da ‘sıralı görüş’ (*ing. serial vision*) kavramıyla tanımlamıştır. Şekil 4’te,

Şekil: 4
Gordon Cullen’in Oxford (üstteki) ve Westminster’daki (alttaki) ‘sıralı görüş’ çalışmaları (Cullen, 1961).

Cullen'ın sıralı görüş çalışmaları görülmektedir. Birey harita boyunca ilerledikçe kentte algılanan öğeler, perspektif çizimlerinde sırasıyla yer almaktadır. Birey kent boyunca eşit hızla yürüdükçe, karşısına çıkan yeni kentsel öğeler farklı algılamaları da beraberinde getirmektedir. Karşılaşılan bu algılar ve duygular kişiden kişiye değişim gösterir. Aynı yeri aynı rota boyunca ilerleyen başka bir bireyin dikkatini, orada bulunan başka bir kentsel öğe daha fazla çekebilir ve daha farklı duygular hissettirebilir. Kent içerisinde ilerlerken birey, algıladıklarıyla ve ilgilerini çeken elemanlarla, ortaya bir hikâye koymaktadır. Her bireyin

farklı sıralı görüşleri farklı hikayeler ortaya koyacaktır (Cullen, 1961).

İkinci faktör olan 'YER', bedenimizin çevredeki konumuna yönelik verdiği tepkilerle ilgilidir. Örneğin bir insanı 150 metre yüksekliğinde bir tepeye götürdüğünüzde, bulunduğu konumu çok canlı bir şekilde hissederken, bir mağaranın derinliklerine götürdüğünüzde, kapalılık ve çevrelenme hissine sahip olacaktır. Zemin kotunun üzerinde olmak başka bir duygusal reaksiyona sebep olurken, zemin kotunun altında olmak başka bir reaksiyon yaratır. Bedenin çevresiyle içgüdüsel olarak ilişki kurduğu yadsınmaz bir gerçektir. Üçüncü faktör

Tablo 1
Gordon Cullen'in Townscape kitabındaki kavramlar.

Gordon Cullen'in 'YER' (Place) Faktörünü Oluşturan Kavram Listesi	Gordon Cullen'in 'İÇERİK' (Content) Faktörünü Oluşturan Kavram Listesi
1. Mülkiyet/sahip olma (Possession)	1. Kategorik manzara (The categorical landscape)
2. İşgal edilmiş alan (Occupied territory)	2. Yanyana dizilme (Juxtaposition)
3. Hareket halinde mülkiyet (Possession in movement)	3. Yakınlık (Immediacy)
4. Tercih sebebi/avantaj (Advantage)	4. Bu olma durumu (Thisness)
5. Akışmazlık (Viscosity)	5. Detayları görmek (Seeing in detail)
6. Yarı açık yarı kapalı alan (Enclaves)	6. Gizli kent (Secret town)
7. Etrafi çevrili alan/Kapalılık (Enclosure)	7. Kentlilik (Urbanity)
8. Buluşma noktası (Focal point)	8. Karışıklık (Intricacy)
9. Yayaaya ayrılmış alan (Precincts)	9. Uygunluk (Propriety)
10. İç mekân ve dış mekân (Indoor landscape & outdoor room)	10. Açık sözlülük ve kuvvet (Bluntness & vigour)
11. Dış mekân ve etrafı çevreli alan (Outdoor room & enclosure)	11. Dolaylılık/karmaşıklık (Entanglement)
12. Çoklu çevrelenme (Multiple enclosure)	12. Nostalji (Nostalgia)
13. Yolu engelleyen ev (Block house)	13. Beyaz tavuskuşu (The white peacock)
14. Gerçek dışı mekân (Insubstantial space)	14. Açığa çıkma (Exposure)
15. Tanımlanmış mekân (Defining space)	15. Yakınlık (Intimacy)
16. Çevrelenmiş alandan dışarı bakmak (Looking out of enclosure)	16. İlüzyon (Illusion)
17. Orada olma (Thereeness)	17. Metafor (Metaphor)
18. Burada olma ve orada olma (Here and there)	18. Hikaye anlatma (The tell-tale)
19. Çevrelenmiş alanın içine bakmak (Looking into enclosure)	19. Canlı organına benzeme (Animism)
20. Yerini belli etmek (Pin pointing)	20. Farkedilebilir yokluk (Noticeable absence)
21. Ön planın arka planı kesmesi (Truncation)	21. Önemli nesnelere (Significant objects)
22. Kot farklılığı (Change of level)	22. Heykelsi yapı (Building as sculpture)
23. Örülmüş ağ (Netting)	23. Geometri (Geometry)
24. Silüet (Silhouette)	24. Çok amaçlı kullanım (Multiple use)
25. Görkemli manzara (Grandiose vista)	25. Folyolar (Folds)
26. Mekânın bölünmesi (Division of space)	26. İlişki (Relationship)
27. Yansıyan manzara (Screened vista)	27. Boyut (Scale)
28. Etkileyici hareket (Handsome gesture)	28. Planda ölçek (Scale on plan)
29. Yakın manzara (Closed vista)	29. Çarpıtma (Distortion)
30. Sapma (Deflection)	30. Ağaçlar/yeşil alanlar (Trees incorporated)
31. Yansıma ve geri çekilme (Projection & recession)	31. Kaligrafi (Calligraphy)
32. Dikkat çekici öğeler (Incident)	32. Kamusalılık (Publicity)
33. Noktalama (Punctuation)	33. Ortama uyum sağlama (Taming with tact.)
34. Dar sokaklar (Narrows)	
35. Genişlik değişimi (Fluctuation)	
36. Dalgalanma (Undulation)	
37. Kapalılık (Closure)	
38. Önde-geride hizalanma (Recession)	
39. Merak/beklenti (Anticipation)	
40. Sonsuzluk (Infinity)	
41. Gizem (Mystery)	
42. Siyah bilinmezlik / gırtlak benzetmesi (The maw)	
43. Bağlanma ve birleşme: zemin (Linking & joining : the floor)	
44. Yaya yolları (Pedestrian ways)	
45. Süreklilik (Continuity)	
46. Engeller (Hazards)	

olan 'İÇERİK', kentlerin renk, ölçek, stil, karakter, kişilik ve biriciklik gibi özellikleriyle ilişkilidir (Cullen, 1961).

Cullen, kentsel mekân boyunca hareket halindeyken insanda ortaya çıkan mekânsal algıları kavramsallaştırmış ve 'Townscape' adlı kitabında, bu iki kategoriye oluşturan kavramları örnek fotoğraflarla açıklamıştır. 'Yer' kategorisinde 46 adet, 'İçerik' kategorisinde ise 33 adet kavramdan söz etmiştir. Tablo 1'de bu kavramlar Türkçe karşılıklarıyla birlikte listelenmiştir. Alan çalışmasının gerçekleştirilmesi için belirlenen güzergâhta bulunan kentsel elemanların, Cullen'in kavramlarının doğrultusunda algılanabilir olduğu gözlenmiştir. Bu amaçla alan çalışmasında kullanılmak üzere seçilen 18 kavram, tabloda kırmızı ile yazılmıştır.

3. Alan Çalışması

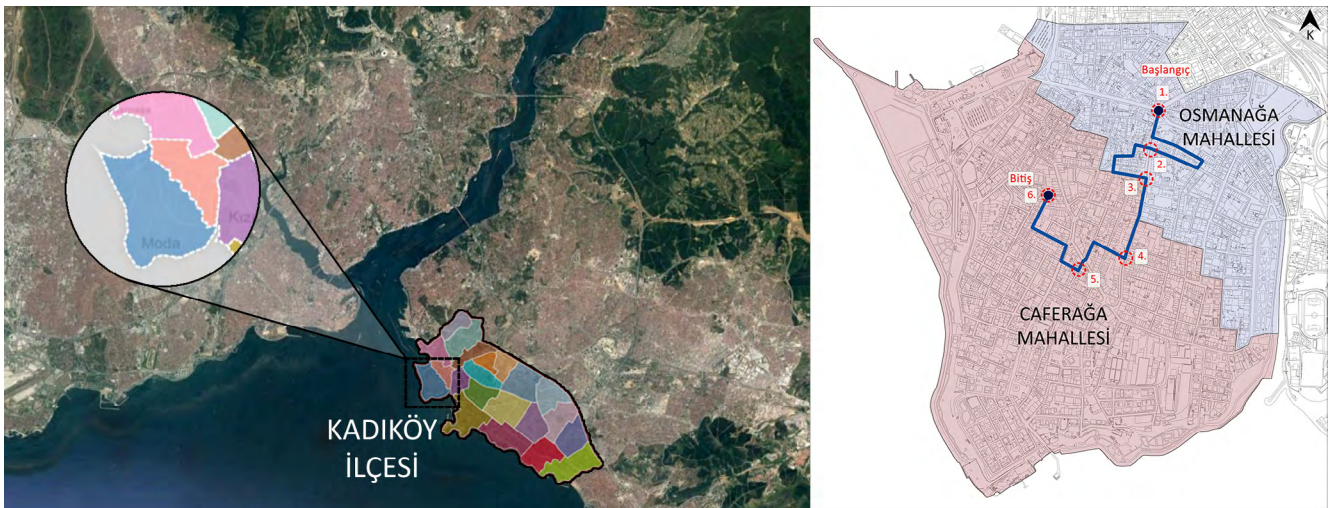
3.1. Alan Çalışmasının İçeriği ve Yöntemi

Norberg-Schulz, Kevin Lynch ve Gordon Cullen, kentsel mekânın hareketle algılandığını savunmakta ve bunun için bazı mekânsal bileşenlere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, bu çalışmada çocukların kentsel mekân algısının hareketle ilişkisini ölçmek amacıyla bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan çocukların yaş aralığının Piaget'nin ortaya atmış olduğu bilişsel gelişim dönemlerinden somut işlemler döneminde bulunmasına, yani 7-11 yaş aralığında olmasına dikkat edilmiştir. 10 çocuk ile gerçekleştirilen alan çalışma-

sıyla birlikte, kent ölçeğinde bir mahallede belirlenen bir rota boyunca kentsel mekânı deneyimlemeleri sağlanmıştır.

Alan çalışması, İstanbul'un Kadıköy ilçesinde, Osmanağa ve Caferağa Mahalleleri'ni kapsayan bir bölgede gerçekleştirilmiştir. Vapur, otobüs, metro ve metro-büs gibi pek çok toplu taşıma imkanıyla ulaşımın kolay olması, Kadıköy'ün çalışma alanı olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Çalışma alanının güzergâhı Osmanağa Mahallesi'nde, Söğütlüçeşme Caddesi ile Kuş Dili Caddesi'nin kesiştiği nokta olan Boğa Heykeli'nden (Altıyol) başlayıp, Caferağa Mahallesi'nde, Sivastopol Sokak ile Sarraf Ali Sokak'ın kesiştiği noktada son bulmaktadır. Çalışma güzergâhını belirlemek için yapılan ön saha gezilerinde, çocukların ilgisini çekebilecek farklı boyut ve işlevlerden oluşan yapı ve kentsel elemanların bulunmasına dikkat edilmiştir. Güzergâh boyunca nirengi noktalarının bulunması, çeşitli boyut ve işlevlere sahip yapı tipolojilerini barındırması, tramvay hattına sahip olması, renkli kent mobilyaları ve grafitiler gibi çocukları iki ve üç boyutlu olarak uyabilecek elemanların bulunması, çalışma güzergâhının bu şekilde belirlenmesinde etkili olmuştur. Güzergâh yaklaşık olarak 1,7 kilometrelik bir yürüyüş mesafesine sahiptir. Sorulan soruların süresiyle birlikte, alan çalışması her bir çocuk için yaklaşık olarak 1 saat sürmektedir. Şekil 5'te, güzergâhın Kadıköy ilçesindeki konumu ve güzergâh haritası görülmektedir.

Şekil: 5
Alan çalışmasının konumu ve güzergâhı.

Çalışma güzergâhında belirlenen kentsel yapı ve elemanların, hangi özelliklerinin çocuklar tarafından algılandığı araştırılmıştır. Bunun için güzergâhta bulunan nirengi noktaları incelenerek biçimsel özellikleri ve buldukları konuma yönelik renk, malzeme, ölçek, algılama mesafesi, geometri-

si, çevresiyle ilişkisi, bulunduğu bölgedeki insan yoğunluğu, zemin türü, tekil/bitişik olma durumu, kamusal/özel kullanım özelliği gibi algılama kriterleri belirlenmiştir. Güzergâh 6 adet düğüm noktasına ayrılmış ve bu noktalarda duraklanarak, çocuklara kentsel mekân algılarını anlama-

Tablo: 2
Gordon Cullen'ın "Townscape" adlı kitabından çocuklara sorulmak için seçilen kavramların açıklamaları.²

YER (PLACE):		İÇERİK (CONTENT):			
	Buluşma noktası (Focal Point) Çevrelenmiş bir alanda toplanmak için dikey bir sembol, toplanma noktası.		Dikkat Çekici Öğeler (Incident) Bu bir çan kulesi, parlak renkli cephesi olan bir bina, uzakta görünen bir silüet veya bir ağaç olabilir.		Ağaçlar ve Yeşil Alanlar (Trees incorporated) Çevrede bulunan ağaç, çalı ve peyzaj alanlarının kente ilişkisi kurmasını ifade eder.
	Avantaj / Tercih Sebebi (Advantage) Mekân bulunduğu konumdan dolayı avantajlı durumda olması. Örneğin köprü'nün parapeti, manzaraya yakınlığından ve konumundan dolayı insanlar tarafından tercih edilmektedir.		Dar Sokaklar (Narrows) Binaların kalabalıklaşarak birbirine yaklaşması, cephedeki detaylara yakınlığın kaçınılmaz hale gelmesini sağlar. Bu da geniş caddede meydanlara zıtlık oluşturur. Dar sokakların yayının, alışılmamış kısıtlama ve baskı hissini teşvik edici bir özelliği vardır.		Kamusalılık (Publicity) Kişi veya kurumlara ait binaların üzerinde bulunan resim, grafiti, reklam gibi öğeleri tanımlar. Bu öğeler, binaların önünden geçen insanların ilgisini çekerek onları 'özel' olmaktan çıkarak kamuya açık hale getirir.
	Etrafı Çevrili Alan (Enclosure) Duvar, çit, ağaç gibi öğelerle etrafı çevrelenen alanlardır. Hanların avluları bu kavrama örnek gösterilebilir.		Engeller (Hazards) Engeller, bir yere ulaşmayı önleyen öğelerdir. Çit, korkuluk, su ögesi, kot farklılığı gibi öğeler engellere örnektir.		Heykelsi Yapı (Building as sculpture) Yapıların kendi başına bir heykeli andırması durumunu anlatan kavramdır.
	Yayaya Ayrılmış Alan (Precincts) Bu kavram araç girmeyen yayalaştırılmış alanlar için kullanılır. Fotoğraftaki örnekte kentin sol kısmında araçlar hakiketen, sağ kısmı sadece yayalara özeldir.		Önde - Geride Hizalanma (Recession) Bu kavram yan yana sıralı olan yapıların önde veya geride olma durumunu ifade eder. Örnekteki fotoğrafta, koyu renkli olan bina daha açık renkli olan binadan daha geride görünmektedir. Bunun sebebi iki bina arasındaki ölçeğin farklı olmasıdır.		Boyut (Scale) Yapılar arasındaki yükseklik ve büyüklük farklılıkları anlatmak için kullanılan kavramdır.
	Yaya Yolları (Pedestrian ways) Yaya yolları, kenti uygun bir düzen içinde birbirine bağlar: basamaklar, köprüler, ayırıcı döşeme zeminleri sayesinde, süreklilik ve erişim sağlandığı sürece mümkün olan her yeri birbirine bağlar.		Merak, Beklenti (Anticipation) Bu kavram, bilinmezliğin içinde bulunan gizem havasını teşvik etmek için kullanılır. Örnekteki fotoğrafta, sokağın sonuna gelindiğinde gözlerin karşılaşıcağı sahne kişide merak uyandırır.		
	Genişlik Değişimi (Fluctuation) Sokak boyunca geniş alandan dar alana geçilmesi gibi dalgalanmalar, değişimler.		Gizem (Mystery) Karşınıza her an her şey çıkabilir veya olabilir hissi. "Anticipation" kavramıyla benzerlik gösterir.		
	Kot Farklılığı (Change of Level) Kot farkının değişmesi, duygusal farklılıklara sebep olur. Alt kotlar samimiyet, üst otlar üstünlük kurma hissi verir. Aşağı kotlara doğru inmek, bilinmekte olana doğru ilerlemeyi sağlarken, yukarı kotlara çıkmak bilinmezliğe götürür.		Yarı Açık Yarı Kapalı Alan (Enclave) Genellikle üstü kapalı ancak yanları açık alanları ifade eder. Üstteki kapallık dış ortamda ayrı bir mekân oluştururken, yan açıklıklar mekânın dış ortama ilişkisini devam ettirir.		

KURAMSAL ÇERÇEVE	ALAN ÇALIŞMASI	ALAN ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ
<ul style="list-style-type: none"> Algi Kavramı ve Algılama Kentsel mekânın hareketle algılanması <ul style="list-style-type: none"> Norberg-Schulz Kevin Lynch Gordon Cullen Çocuğun kentsel mekân algısı 	<ul style="list-style-type: none"> Çalışma alanının ve güzergâhın belirlenmesi Güzergâhta bulunan nirengi noktalarının belirlenmesi Nirengi noktalarının özellikleri doğrultusunda algılama kriterlerinin belirlenmesi Gordon Cullen'in kavramlarının seçilmesi (18 kavram) Kavramlardan soruların oluşturulması (16 soru) Alan çalışmasının gerçekleştirilmesi <ul style="list-style-type: none"> Çocukların ilgilerini çeken elemanları fotoğrafılması Güzergâhın düğüm noktalarında çocuklara soruların sorulması 	<p>1. Aşama:</p> <ul style="list-style-type: none"> Çocukların çektikleri fotoğraflardan kendi 'sıralı görüş'lerinin oluşturulması Çocukların çektikleri kentsel elemanların kategorize edilmesi Çocukların ilgilerini çeken kentsel elemanların algılama kriterleriyle karşılaştırılması <p>2. Aşama:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gordon Cullen'in kavramlarından oluşturulan sorulara verilen cevapların değerlendirilmesi Schulz, Lynch ve Cullen'in kuramlarının çocukların verdikleri cevaplarla birlikte okunması

Tablo 3
Çalışmanın strüktürü.

tır. Çalışmada çocukların ayrı ayrı gezdirilmesinin sebebi, oluşabilecek güvenlik sorunlarının önüne geçmek ve çocukların birbirlerinin görüşlerinden etkilenmesini ve dikkatlerinin dağılmasını önlemektir. Bunun için her çocuk yanında bir velisiyle birlikte çalışmaya katılmıştır.

Alan çalışmasının sonunda elde edilen bulgular iki aşamada değerlendirilmiştir. Birinci aşamada çocukların çekmiş oldukları fotoğraflar birleştirilerek, her çocuğun güzergâhtaki kendi 'sıralı görüş'leri hikayeleştirilmeye çalışılmıştır. Çocukların çekmiş oldukları fotoğraflar incelenerek, hangi yapı tiplerinin çocuklar tarafından daha fazla fark edildiği değerlendirilmiştir. İkinci aşamada, düğüm noktalarında çocuklara sorulmuş olan sorular değerlendirilmiş ve tablolaştırılmıştır. Gordon Cullen'in 'Townscape' adlı kitabında bulunan kavramlar çerçevesinde sorular hazırlanmış olsa da, varılan sonuçlar Kevin Lynch ve Norberg-Schulz'un söylemleriyle de bağlantı ortaya koymuştur. Schulz, Lynch ve Cullen'in kuramları çerçevesinde çocuklara sorulan sorularla üzerinden, önceden belirlenmiş olan kentsel mekân algılama kriterleri bağlamında sonuçlar elde edilmiştir.

3.2. Alan Çalışmasının Bulguları ve Değerlendirilmesi

Alan çalışmasına, 4'ü kız 6'sı erkek olmak üzere 10 çocuk katılmıştır. Şekil 6'da, alan çalışmasına katılan çocukların yaşları, yaşadıkları mahalle ve daha önce Kadıköy'de bulunma durumları belirtilmiştir. Çocukların 4'ü daha önce Kadıköy'e gelmemiş,

6'sı gelmiştir. Kadıköy'ü ilk defa gören çocukların fark edilir bir şekilde diğerlerinden daha ilgili olduğu gözlenmiştir.

Elde edilen bulguların değerlendirilmesi 2 aşamadan oluşmaktadır.

1. Aşama:

Çalışmanın 1. aşamasında, çocuklar güzergâh boyunca hareket ederken dikkatlerini çeken kentsel elemanların fotoğraflarının çekilmesi istenmiştir. Çocukların kenti hareket ederek gözlemlemeleri sağlanmış ve güzergâh boyunca çektikleri fotoğraflar birleştirilerek kendi 'sıralı görüş'leri oluşturulmuştur. Çalışmaya katılan bütün çocuklar için birleştirilmiş olan görseller, fotoğrafların çekilme sırasıyla soldan sağa okunduğunda, her bir çocuk için farklı kentsel mekân algılarını ortaya koyan farklı hikayeler ortaya koymaktadır. Şekil 7'de çocukların sıralı görüşlerinden birkaçı görülmektedir.

Çocukların güzergâh üzerinde bulunan kentsel elemanlardan hangilerinin ilgilerini daha fazla çektiği tespit edilmiş ve nedenleri sorgulanmıştır. Bu elemanların, hangi çocuklar tarafından fark edilerek fotoğraf-

	İSİM	YAŞ	YAŞADIĞI MAHALLE	KADIKÖY'DE BULUNMA
1	Azra	7,5	Acıbadem	Evet
2	Atakan	10	Gaziosmanpaşa	Hayır
3	Arda	8,5	Gaziosmanpaşa	Hayır
4	Elif	9	Gaziosmanpaşa	Hayır
5	Emre	7,5	Gaziosmanpaşa	Hayır
6	Kerem	10	Acıbadem	Evet
7	Nil	8	Osmanbey	Evet
8	Deniz	8	Osmanbey	Evet
9	Duru	8,5	Maltepe	Evet
10	Çınar	7	Libadiye	Evet

Tablo 4
Alan çalışmasına katılan çocukların listesi ve yaşlarının sıralaması.³

³ Kardeş olan çocuklar listede aynı renkle yazılmıştır.

Şekil 7

Çocukların gözünden Kadıköy sokakları - 'sıralı görüş' örnekleri (Üstteki - Nil, Alttaki - Arda).

landığı belirlenmiş ve Tablo 5'te gösterilmiştir. Tabloda çocuklar yaşlarına göre küçükten büyüğe sıralanmıştır. Güzergâhta bulunan elemanlar kategorize edilmiş, çocukların fotoğrafladığı elemanlar 'X' ile işaretlenmiş, fotoğraflanmayan elemanlar ise griye boyanarak belirtilmiştir. Aynı fonksiyona sahip olan yapı tipolojileri aynı renkte yazılırken, belli bir kategoriye alınmayan elemanlar siyah yazılmıştır.

Çocukların büyük çoğunluğu Boğa Heykeli ve Ali Suavi Heykelini fark etmiştir. Çeşmelerin her ikisi de çok az çocuk tarafından ilgi görmüştür. Kiliselerden en büyük ve merkezi yerde bulunan Aya

Triada Rum Ortodoks Kilisesi 10 çocuktan 9'u tarafından çekilmiştir. Kültür ve sanat merkezi kategorisinden Süreyya Operası çocukların tamamı tarafından ilgi görülürken, Moda Kültür Cemiyeti ilgi çekmemiş, Nazım Hikmet Kültür Merkezi çocukların 8'i tarafından ilgi görmüştür. Eğitim yapıları ise, Özel Moda Merak Eden Çocuk İÖÖ. dışındaki yapılar çocukların 8'i tarafından ilgi görülürken, bu okul 6'sı tarafından çekilmiştir. Bunların dışında bulunan nesnel elemanlardan ise renkli şemsiyelerle dekore edilmiş olan sokak, çocukların tamamı tarafından ilgi görmüştür. Çocukların çektikleri fotoğ-

KATEGORİ	KENTSEL YAPI VE ELEMANLAR	ÇINAR-7	AZRA-7,5	EMRE-7,5	NİL-8	DENİZ-8	DURU-8,5	ARDA-8,5	ELİF-9	KEREM-10	ATAKAN-10	
Heykel	Boğa Heykeli	X		X	X		X	X	X	X	X	8/10
	Ali Suavi Heykeli	X		X	X	X	X	X	X	X	X	9/10
	Vodvil Heykeli			X	X	X		X			X	5/10
Çeşme	Çeşme							X	X		X	3/10
	Hasan Rıza Paşa Çeşmesi							X	X			2/10
Kilise	Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi	X	X	X				X	X		X	6/10
	Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi	X	X	X	X	X	X	X	X		X	9/10
Kültür/ Sanat Merkezi	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	X	X	X	X		X	X	X		X	8/10
	Süreyya Operası	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/10
	Moda Kültür Cemiyeti	X			X	X		X			X	5/10
Okul/ Eğitim Yapısı	Kadıköy Halk Eğitim Merkezi		X	X	X	X		X	X	X	X	8/10
	Bahariye Ortaokulu			X	X	X	X	X	X	X	X	8/10
	Özel Moda Merak Eden Çocuk İÖÖ.		X		X		X	X		X	X	6/10
Nesnel	Şemsiyeli Sokak	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/10
	Cadı maketi		X	X	X	X		X		X	X	7/10
	Hamam Kalıntısı	X	X	X	X	X	X	X			X	8/10
	Duvar sanatı	X	X		X	X	X	X			X	7/10
	TOPLAM	10	10	12	14	11	10	17	11	8	16	

raffardan oluşturulmuş sıralı görüşleri incelendiğinde, renklere/nesnelere odaklananlar, hem yapı hem renklere/nesnelere odaklananlar ve yapıya odaklananlar şeklinde gruplandırılmalar yapılmıştır (Tablo 6). Çocukların 6'sının renk ve nesne odaklı, 3'ünün yapı odaklı, 1 çocuğun ise, hem yapı hem renk/nesne odaklı olduğu gözlenmiştir.

Çocukların fotoğrafladıkları önemli yapı ve elemanların harita üzerindeki dağılımı Şekil 8'de gösterilmiştir. Çocukların en çok fotoğraf çektikleri bölgeler ise, Şekil 9'daki yoğunluk haritası üzerinde daha soyut olarak aktarılmıştır.

Tablo 7'de kentsel yapı ve elemanların biçimsel özellikleri ve buldukları konuma yönelik algılanma kriterleri ortaya konmuş, yapıların baskın rengi, malzemesi, ölçeği, algılama mesafesi, geometrisi, çevresiyle ilişkisi, arsa üzerinde tekil veya bitişik durması, zeminin doğal veya sert olması, kamusal/özel bir alan olması, üzerinde işleme olup olmaması gibi özelliklerinin çocukların algıları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çocukların kentsel mekân farkındalığını artıran kriterler, bu tablo üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Tabloda 'baskın renkler' sütununda bulunan '□' simgeleri, kentsel yapı ve elemanların kendi baskın renklerinde boyanarak gösterilmiştir. Büyüklük kriteri 3 kademe-

Çocuklar		Renk/nesne odaklı çocuklar	Hem yapı hem renk/nesne odaklı çocuklar	Yapı odaklı çocuklar
Ç1	Azra	X		
Ç2	Atakan			X
Ç3	Arda	X		
Ç4	Elif			X
Ç5	Emre	X		
Ç6	Kerem	X		
Ç7	Nil	X		
Ç8	Deniz	X		
Ç9	Duru		X	
Ç10	Çınar			X
TOPLAM		6	1	3

de derecelendirilmiştir. Diğer sütunlarda kullanılan algılama kriterlerinden etkili olduğu düşünülen kriter koyu renk ile yazılmış ve '●' simgesiyle gösterilmiş, koyu renkle yazılmamış olan kriter '○' simgesiyle gösterilmiştir. Algılama kriterine dahil edilemeyecek olan yapı ve elemanlar '-' ile ifade edilmiştir. En alt satırdaki toplam adet ise, bu algılama kriterlerine dahil edilenler arasından '●' simgesiyle işaretlenenlerin sayısını ifade etmektedir.

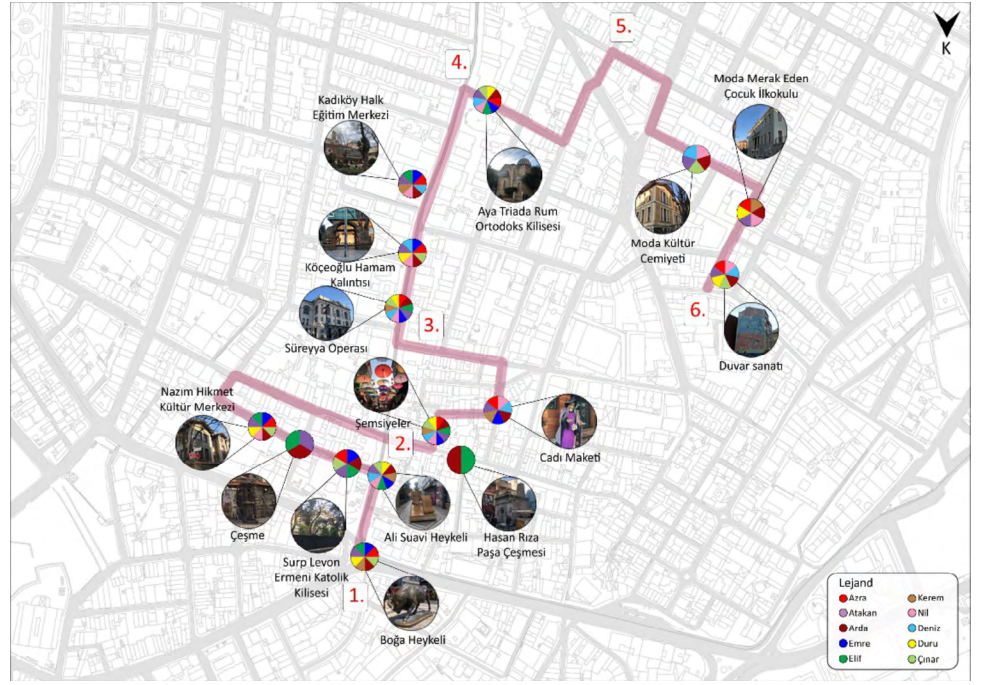
Tabloda bulunan algılama kriterleri genel olarak değerlendirildiğinde, büyük ölçekli, algılama mesafesi geniş, tekil, bahçesi olan (doğal zeminlere sahip olan), diğerlerinden farklı geometriye sahip (kivrımlı) ve çevresiyle yoğun ilişkili yapılar, çocuklar tarafından en çok dikkat çekenlerdir. Bu özelliklerin

Tablo 5
Çocukların fotoğrafladıkları önemli yapı ve elemanlar.

Tablo 6
Çocukların görsel algılarına göre odaklandıkları elemanlar.

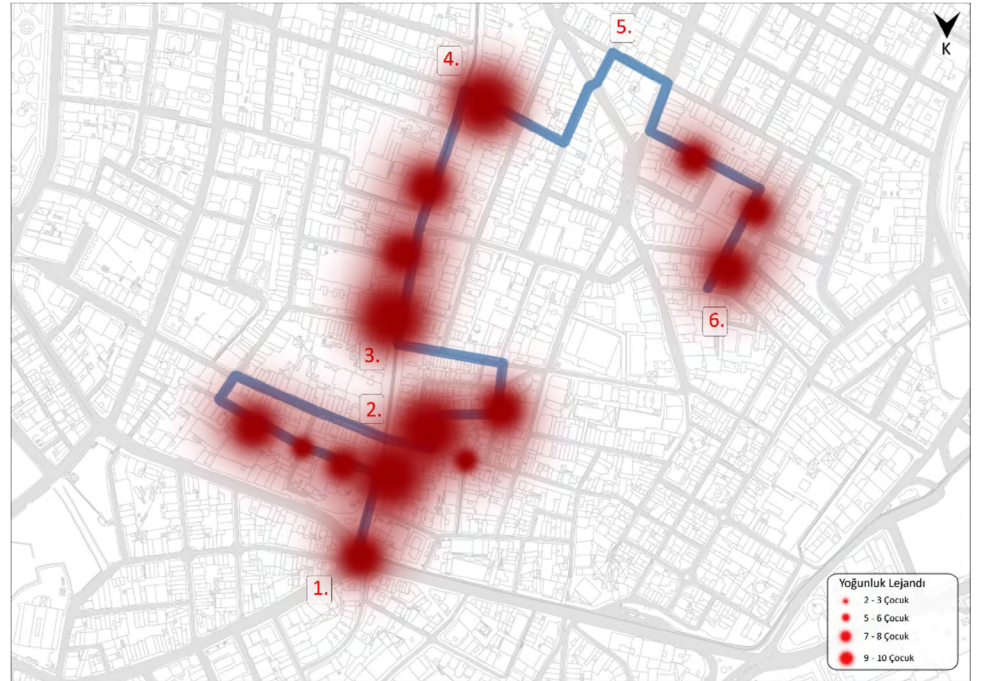
Şekil: 8

Çocukların fotoğrafladıkları önemli yapı ve elemanların harita üzerinde dağılımı.

Şekil: 9

Çocukların fotoğrafladıkları önemli yapı ve elemanların yoğunluklarının harita üzerinde dağılımı.

birden çoğunu bünyesinde barındıran yapı ve elemanlar, tabloda da “algılayan çocuk” sütununda görüldüğü üzere, daha fazla çocuk tarafından algılanmıştır.

2. Aşama:

Çalışmanın 2. aşamasında, Gordon Cullen’in Townscape adlı kitabında bulunan kavramlardan elde edilen sorular, güzergâ-

hın düğüm noktalarında çocuklara sorulmuştur. Cullen’in kitabından seçilmiş olan 18 adet kavramdan 16 soru türetilmiş ve güzergâhta belirlenen düğüm noktalarında çocuklara bu sorular sorulmuştur. Seçilmiş olan 18 kavramdan hangi soruların türetildiği ve hangi düğüm noktasında sorulduğu Tablo 8’de görülmektedir.

Kategori	Algılan çocuk sayısı	Yapı ve elemanlar	Algılama kriterleri	Baskın renkler	Malzeme	Ölçek büyük / küçük	Algılama mesafesi geniş / dar	Geometrisi kırımlı / dörtgen	Çevresiyle yoğunluğu kurma	Bulunduğu bölgede ki insan yoğunluğu fazla / az	Tekli / Bitişlik	Doğal zemin / Sert zemin	Kamusal / Özel	Üzerinde işleme var/yok
Heykel	8/10	Boğa Heykeli	■	Metal	●○○	●	●	●	●	●	●	○	●	-
	9/10	Ali Suavi Heykeli	■	Ahşap	●○○	●	●	●	●	●	●	○	●	-
	5/10	Vodvil Heykeli	□	Taş	●○○	○	○	○	○	●	●	○	●	-
Çeşme	3/10	Çeşme	■	Metal	●○○	○	○	○	○	●	●	○	●	○
	2/10	Hasan Rıza Paşa Çeşmesi	■	Taş	●○○	○	○	○	○	●	●	○	●	●
Kilise	6/10	Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi	■	Taş	●●○	●	○	●	●	●	●	●	●	●
	9/10	Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi	■	Taş	●●○	●	○	●	●	●	●	●	●	●
Kültür/Sanat Merkezi	8/10	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	■	Beton	●●○	●	○	●	●	●	●	●	●	○
	10/10	Süreyya Operası	□	Beton	●●○	●	○	●	●	●	●	○	●	●
	5/10	Moda Kültür Cemiyeti	■	Beton	●●○	○	○	○	○	○	●	●	○	○
Okul/Eğitim Yayı	8/10	Kadıköy Halk Eğitim Merkezi	■	Beton	●●○	●	○	●	●	●	●	●	●	○
	8/10	Bahariye Ortaokulu	■	Beton	●●○	●	○	○	○	●	●	○	●	○
	6/10	Özel Moda Merak Eden Çocuk İÖÖ.	■	Beton	●●○	●	○	○	○	○	●	●	○	○
Nisnel	10/10	Şemsiyeli Sokak	■	-	-	●	-	●	○	-	○	○	●	-
	7/10	Cadı maketi	■	-	●○○	○	●	○	○	○	●	○	●	-
	8/10	Hamam Kalıntısı	■	Taş	●○○	●	●	○	○	●	●	○	●	○
	7/10	Duvar sanatı	■	-	●●○	●	-	●	○	-	○	○	●	-
TOPLAM				-	-	-	12/17	4/15	9/17	11/17	15/15	6/17	15/17	4/11

Tablo 7

Çocukların kentsel mekân farkındalığında algılama kriterleri.

1. düğüm noktasında ilk olarak çocuklara 'buluşma noktası' olarak neyi tanımlayacakları sorulmuştur. Çocukların 8'i güzergâhın başlangıç noktası olan Boğa Heykeli'ni buluşma noktası olarak tanımlamıştır. Boğa Heykeli'ni söyleyen çocuklar, bu heykelin eski, tarihi, merkezi, güzel ve dikkat çekici olması gibi nedenleri sıralayarak bölgenin 'tercih sebebine' (ing. *advantage*) değinmişlerdir. 1 çocuk buluşma noktası olarak bahçe, ağaçlık ve yeşil alanları tarif etmiş; diğer 1 çocuk ise, simitçiyi örnek olarak göstermiştir.

2. düğüm noktasında çocuklara 'trafi çevrili bir alan' hissedip hissetmedikleri

sorulmuştur. Çocukların 6'sı Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nin iç bahçesinde bu alanı fark etmişlerdir. Çocukların 7'si Ali Suavi Sokak'ın tamamen 'yayaya ayrılmış bir yol' olduğunu ve arabaların geçemediğini farketmiştir. Çocukların 6'sı 'genişlik değişimi' olan bir yol olarak Ali Suavi Sokak'tan Süleymanpaşa Sokak'a geçişte yolun genişlediğini dile getirmiştir.

3. düğüm noktasında çocuklara 'kot farklılığı' hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Çocukların 7'si, belli sokaklarda bu değişikliği fark etmiştir. Çocukların 2'si Süleymanpaşa Sokak'ta, 4'ü ise Nailbey Sokak'ta yokuş çıktığını his-

Tablo: 8
Alan çalışmasında sorulan sorular ve kavramlar.

DÜĞÜM NOKTASI	SORU NO	KAVRAM	SORU
1.	1	Buluşma noktası (<i>Focal point</i>)	Burada insanların buluşma noktası neresi olabilir?
	2	Avantaj (<i>Advantage</i>)	İnsanların burayı tercih etmesinin sebebi ne olabilir? Buranın en iyi, en olumlu tarafı sence nedir? Sence insanlar buraya neden geliyor?
2.	3	Etrafi Çevrili Alan (<i>Enclosure</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca herhangi bir yerde kendini etrafi çevrili bir alanda hissettin mi? Hissettiysen nasıl ve nerede?
	4	Yayaya Ayrılmış Alan (<i>Precincts</i>) Yaya Yolları (<i>Pedestrian Ways</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca araç girmeyen, yayaya ayrılmış yollar nerelerdi? Harita üzerinde gösterir misin?
	5	Genişlik Değişimi (<i>Fluctuation</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca genişten dara veya dardan geniş ane değişim farkettiler mi?
3.	6	Kot Farklılığı (<i>Change of Level</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca zeminde inişli çıkışlı yollar hissettin mi? Hissettiysen nerede?
	7	Dikkat Çekici Öğeler (<i>Incident</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca senin dikkatini en çok ne çekti?
	8	Dar Sokaklar (<i>Narrows</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca senin dar diye tanımlayabileceğin bir yol var mıydı? Varsa neresiydi?
4.	9	Engeller (<i>Hazards</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca hareketini engelleyen şeyler var mıydı? Varsa nelerdi?
	10	Ağaçlar ve Yeşil Alanlar (<i>Trees Incorporated</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca ağaç veya yeşillik var mıydı? Sence yeterli miydi?
	11	Önde-Geride Hizalanma (<i>Recession</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca diğerlerine göre daha önde veya geride bir bina var mıydı?
5.	12	Heykelsi Yapı (<i>Building As Sculpture</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca senin için büyük/görkemli/heykelsi bir bina var mıydı?
	13	Merak, Beklenti (<i>Anticipation</i>) Gizem (<i>Mystery</i>)	Burada merak edip içini görmek istediğin bir yer var mıydı?
	14	Kamusalılık (<i>Publicity</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca binalarda/sokakta dikkatini çeken resim çalışmaları var mıydı?
6.	15	Yarı Açık Yarı Kapalı Alan (<i>Enclave</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca yarı kapalı ama dışarıyla da ilişkisi olan bir alan var mıydı? Aslında dışarıda yürüdüğümüz ama içeride gibi olduğumuz bir alan dikkatini çekti mi?
	16	Boyut (<i>Scale</i>)	Gezdiğimiz yol boyunca binalar arasında sana diğerlerinden daha büyük veya daha küçük gelen binalar var mıydı?

settiğini söylemiştir. 1 tanesi tam olarak nerede farklılık olduğunu tarif edemese de güzergâh boyunca zeminde kot farklılığı olduğunu söylemiş; 3 çocuk ise hiç fark etmediğini söylemiştir. Yol boyunca en ‘dikkat çekici öğeler’ neler diye sorulduğunda, çocukların farklı farklı cevapları olmuştur. Çocukların 8’i en çok Ziyabey ve Piri Çavuş Sokak’ta bulunan şemsiye dekorasyonunu dikkat çekici bulmuştur. Çocukların biri Nailbey Sokak’ta bulunan 2 tane ahşap eski binanın ilgisini en çok çektiğini söylemiştir. Başka biri şemsiyelerin dışında Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi’ni de dikkat çekici bulduğunu söylemiştir. Bunların dışında ağaçlar, ışıklı kafeler, renkli detaylar, aydınlatmalar, binalardaki desenler, cadı maketi ve Nailbey Sokak’taki kunduz resmini de dikkat çekici bulduklarını söylemişlerdir. ‘Dar sokaklar’ olarak çocukların 5’i Ziyabey ve Piri Çavuş Sokak’ın diğerlerinden daha dar olduğunu hissettiğini söylemiş, kalan 5’i fark etmemiştir.

4.düğüm noktasında çocuklara yol boyunca karşılaştıkları ‘engeller’ olup olmadığı sorulmuştur. 3 çocuk kendisine herhangi bir engel oluşturan bir şeye rastlamadığını söylemiştir. 6 çocuk ise, yoldan geçen arabaların yol boyunca kendilerine engel olduğunu ve rahatlıkla yürüyemediğini söylemiştir. 1 çocuk, yaya yollarında bulunan ağaçların kenarındaki çıkıntıların engel oluşturabileceğini söylemiştir. Bunların dışında insanlar, zemindeki kırıklar ve kaldırım babaları da engel olarak görülmüştür. Ağaçların yeterli olup olmadığı sorulduğunda, çocukların tamamı çevredeki ağaçların yetersizliğini dile getirmiştir. Bütün çocuklar daha fazla yeşil alan ve ağaç olsa daha iyi olabileceğini söylemiştir. ‘Önde-geride hizalanma’ kavramına farklı farklı cevaplar gelmiştir. 3 çocuk binalar arasında bu şekilde farklılık hissetmediğini söylemiştir. 2 çocuk Kadıköy Halk Eğitim Merkezi’nin diğer yapılardan daha geride olduğunu belirtmiştir. 1 çocuk Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesinin diğerlerinden

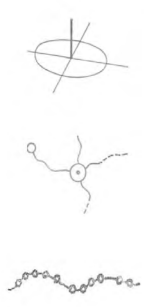

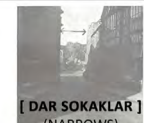

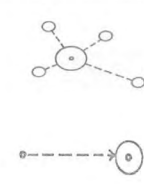

Tablo 9
Çocukların sorulara verdikleri cevaplar.

		Azra - 7,5	Atakan - 10	Arda - 8,5	Elif - 9	Emre - 7,5	Kerem - 10	Nil - 8	Deniz - 8	Duru - 8,5	Çınar - 7
1. SORU	Bulama noktası (Focal Point)								X		
2. SORU	Avantaj (Advantage)	Bulmak ve eğlence için.	Boğa eski bir heykel ve fotoğraf çekmek için.	Boğa tarihi olduğu için.	Boğa güzel ve dikat çektiği olduğu için.	X	Boğa güzel olduğu için.	Burası bir meydan olduğu için meraklı ve burada bir yer ve insanları burasını bulmaya daha kolay.	X	Boğa bittiren bir yer olduğu için.	Burası dönüp yolu olduğu için meraklı buraya gelebilir.
3. SORU	Etrafı Çevrili Alan (Enclosure)	X				X			X	X	
4. SORU	Yayaya Ayrılmış Alan (Pedestrian Ways)		X		X	X					
5. SORU	Genişlik Değişimi (Functation)			X	X	X	X				
6. SORU	Kot Farklılığı (Change Of Level)				X	X	Bazem yüksek, bazem indik.			X	
7. SORU	Diklat Çekici Oğeler (Encosure)										
8. SORU	Dar Sokaklar (Narrows)			X	X	X	X		X		
9. SORU	Engeller (Hazards)	X	Arabalar, bisikletler, kaldırım babaları, kaldırımlardaki kumlar	Arabalar, öğelerdeki çöplükler, insanlar	X	X	Arabalar, insanlar	Arabalar	Arabalar	Ağaçların çamurlu yolları	Arabalar, kaldırım babaları
10. SORU	Ağaçlar ve Yeşil Alanlar (Trees Incorporated)	Çok azdı, daha çok olsun.	Yeterliyd, daha çok olsun.	Daha çok olsun.	Yeterliyd, ama biraz daha çok olabilir.	Yeterliyd, ama biraz daha fazla olabilir.	Daha çok olsun.	Biraz daha fazla olsa daha iyi olurdu.	En çok Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'ne oldu ve 'İstediği' daha çok olsun.	Daha çok olabilir.	Daha çok olsun.
11. SORU	Önde - Geride Hizalanma (Recession)	X			X					X	
12. SORU	Heykelsi Yapı (Building As Sculpture)	X					X				
13. SORU	Merak, Beklent (Anticipation)	X			X	X	X				
14. SORU	Kamusalılık (Publicity)										
15. SORU	Yarı Açık Yarı Kapalı Alan (Enclosure)	X	X	X	X	X	X		X	X	
16. SORU	Boyut (Scale)	Çocuk boyunda insanlar daha uygun ve yüksek olan daha doğru boyutları bulmalı.	Hoş Sokak'taki insanlar da çocuklar için uygun.	Boyut olarak en hoştu. Sarp Levon Ermeni Katolik Kilisesi, yükseklik olarak hoş Sokak'taki insanlar.	En hoştu. Sarp Levon Ermeni Katolik Kilisesi.	En hoştu. Sarp Levon Ermeni Katolik Kilisesi.	En hoştu. Sarp Levon Ermeni Katolik Kilisesi.	Hoş Sokak'taki insanlar da çocuklar için uygun.	X	Yükseklik olarak değil de genişlik olarak farklılıklar vardı.	Bizim boyut baskın değildi.

daha geride olduğunu söylemiştir. Diğer çocukların cevapları Tablo 9'da görülebilmektedir.

5. düğüm noktasında çocuklara 'görkemli ve heykelsi yapı' olup olmadığı sorulmuştur. Bu kavram için 5 çocuk Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'ni tarif etmiştir. 2 çocuk Dr. İhsan Ünlüer Sokak'ta bulunan renkli, ahşap cumbalı yapıların heykelsi olduğunu söylemiş; 1 çocuk ise, Kadife Sokak ve Dalga Sokak kesişiminde bul-

nan yeşil yapıyı tarif etmiştir. 2 çocuk ise, öyle bir şey olmadığını söylemiştir. İçine girip görmek istedikleri ve merak ettikleri bir yer olup olmadığı sorulduğunda, 2 çocuk Sarp Levon Ermeni Katolik Kilisesi'ni merak ettiğini söylemiştir. 1 çocuk Kadife Sokak'ta bulunan renkli cumbalı binaların içini merak etmiştir. 2 çocuk Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'nin içini merak ettiğini ve çocuklardan birinin kilise dışında Dr. İhsan Ünlüer Sokak'ta bulunan mavi-beyaz ahşap cumbalı binanın da

KENTSEL MEKAN OKUMALARI			
NORBERG-SCHULZ	KEVIN LYNCH	GORDON CULLEN	ÇOCUKLAR
 <p>YÖNLER VE YOLLAR (SÜREKLİLİK)</p>	 <p>[YOLLAR] (PATHS)</p>	 <p>[YAYA YOLLARI] (PEDESTRIAN WAYS)</p>	 <p>ALİ SUAVİ SOKAK</p>
		 <p>[DAR SOKAKLAR] (NARROWS)</p>	 <p>ŞEMSIYELİ SOKAK</p>
		 <p>[KOT FARKLIĞI] (CHANGE OF LEVEL)</p>	
		 <p>[GENİŞLİK DEĞİŞİMİ] (FLUCTUATION)</p>	
 <p>ALANLAR VEYA İLGI ALANLARI (SINIRLAR)</p>	 <p>[SINIRLAR] (EDGES)</p>	 <p>[ETRAFI ÇEVİRİLİ ALAN] (ENCLOSURE)</p>	 <p>NAZIM HİKMET KÜLTÜR MERKEZİ</p>
	 <p>[BÖLGELER] (DISTRICTS)</p>	 <p>[YAYAYA AYRILMIŞ BÖLGE] (PRECINCTS)</p>	 <p>ALİ SUAVİ SOKAK</p>
 <p>MERKEZ VEYA YER (YAKLAŞMA)</p>	 <p>[DÜĞÜM/ODAK NOKTALARI] (NODES)</p>	 <p>[ODAK NOKTASI] (FOCAL POINT)</p>	 <p>BOĞA HEYKELİ</p>
	 <p>[İŞARET NOKTALARI] (LANDMARKS)</p>	 <p>[HEYKELİ YAPI] (BUILDING AS SCULPTURE)</p>	 <p>AYA TRIADA KİLİSESİ</p>

Tablo 10

Çalışmaya katılan çocukların kentsel mekân okumaları.

kendisinde merak uyandırdığını söylemiştir. Diğer 1 çocuk ise, önünde aşçı maketi olan kilisenin karşısındaki bir restoranı tarif etmiştir. Çocukların tümü ‘kamusalık’ kavramını karşılayan grafiti ve resim çalışmalarını fark etmiş ve fotoğrafını çekmişlerdir.

6. düğüm noktasında çocuklara ‘yarı açık yarı kapalı alan’ fark edip fark etmedikleri sorulmuştur. Bu soruya yalnızca 2 çocuk cevap verebilmiştir. Çocukların ikisi

de Moda Caddesi boyunca devam eden kolonatlı alanın hem yarı açık hem de yarı kapalı olduğunu fark etmiştir. Çocuklardan bir tanesi aynı zamanda Ziyabey Sokak’ta bulunan şemsiyeli alanın da aynı hissi taşıdığını söylemiştir. ‘Boyut’ farklılıkları sorulduğunda ise, çocuklardan 1 tanesi hepsinin aynı olduğunu söylemiştir. 3 çocuk, en büyüğünün Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi olduğunu söylemiştir. 3 çocuk, binalar arasında yükseklik farklılığı olduğunu söylemiş; ancak örnek olarak bir yapı belirtmemiştir. Çocuklardan birine göre, gezinin başlangıcında bulunan binaların yüksekliğinin, gezinin sonunda bulunan binalara göre daha alçak olduğunu ve yol boyunca binaların daha da yükselmeye başladığını söylemiştir. Bu sonuca varmasının sebebi olarak, güzergâh sonuna doğru yol genişliğinin daralmış olmasının, binaların daha yüksek olduğu algısını oluşturduğu düşünülmüştür.

Çocukların verdikleri cevaplar ile Gordon Cullen’in kavramları karşılaştırılmış ve aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konmaya çalışıldığı tablolar hazırlanmıştır. Tablo 9’da, hangi çocuğun hangi kavrama karşılık olarak nasıl cevap verdiği, görsellerle birlikte tabloya işlenmiştir. Çocukların cevaplayamadığı veya algılayamadığı kavramlar, ‘X’ işaretiyle belirtilmiştir. Her bir sütun, çocukların cevaplarına, her bir satır ise, Cullen’in kavramlarına karşılık gelecek şekilde bir matris hazırlanmıştır. Her bir düğüm noktasında sorulan soru ve kavramlara karşılık olarak, 10 çocuğun cevapları bir arada okunmaktadır. Çocukların yaşları ve cinsiyetleriyle, verdikleri cevaplar arasında bir ilgi olup olmadığı görülebilmek adına, her çocuğun adının yanına yaşı ve cinsiyeti eklenmiştir.

Norberg Schulz’un ‘Existence, Space & Architecture’, Kevin Lynch’in ‘The Image of The City’ ve Gordon Cullen’in ‘Townscape’ adlı kitabına göre, kentsel mekân hareketle algılanmaktadır ve bazı mekânsal bileşenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Norberg Schulz, yönler ve yollar, alanlar veya ilgi alanları, merkez ve yer şeklinde 3 başlıkta ayırmıştır (Norberg-Schulz, 1971). Lynch ise

kent ölçeğinde insanların kentsel mekân okumalarının yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları ve işaret noktaları gibi 5 bileşenden oluştuğunu söylemiştir (Lynch, 2018). Gordon Cullen'ın (1961) 'Townscape' adlı kitabından "yaya yolları, dar sokaklar, kot farklılığı, genişlik değişimi, etrafi çevrili alan, yayaya ayrılmış bölge, odak noktası ve heykelsi yapı" gibi kavramlar seçilerek çocuklara sorular sorulmuştur. Çocukların sorulara verdikleri cevaplarla, Kadıköy'de seçilen bölgedeki bu kavramlara karşılık gelen mekânlar Tablo 10'da ortaya konulmuştur.

Lynch'in 'yollar' kavramı, Cullen'in 'dar sokaklar' ve 'yaya yolları' kavramlarını birebir kapsamaktadır. 'Kot farklılığı' ve 'Genişlik değişimi' gibi kavramlar da dolaylı yoldan ilişki kurmaktadır. Çocukların yayaya ayrılmış olan yolları, yollardaki kot farklılığını ve diğerlerinden daha geniş veya dar olan sokakları birbirinden ayırt edebilecek algı seviyesine ulaştığını söylenebilir. Lynch'in 'sınırlar' kavramı, Cullen'in 'etrafi çevrili alan' kavramıyla benzerlik göstermektedir. Çocukların büyük çoğunluğu, bu kavram için Nazım Hikmet Kültür Merkezi'ni tarif etmiştir. Bu mekânın bahçesinin de etrafının çevrili olması, belli sınırları olan bir mekânı tanımladığı için, Cullen'in ve Lynch'in kavramları arasında benzerlik görülmüştür. Lynch'in 'bölgeler' kavramı ile Cullen'in 'yayaya ayrılmış bölge' kavramına verilen cevapla benzerlik kurulmuştur. Seçilen güzergâh boyunca bir bölge ayrımı yapılacaksa eğer, yayaya ayrılmış bölge olarak Ali Suavi Sokak tarif edilmiştir. Lynch'in 'düğüm/ odak noktaları' kavramı, Cullen'in 'odak noktası' kavramıyla birebir örtüşmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu bu kavram için Boğa Heykeli'ni tarif etmiştir. Lynch'in 'işaret noktaları' kavramı, Cullen'in 'heykelsi yapı' kavramıyla benzerlik göstermektedir. Çocukların büyük çoğunluğu bu kavram için Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi'ni tarif etmiştir. Bu kilise aynı zamanda boyutu bakımından Kadıköy için bir işaret ögesi olabilmektedir. Çocuklar da bu yapıyı heykelsi ve görkemli olarak tarif etmiştir. Bu benzetmelerden ulaşılan sonuçlara göre çocukların, Lynch'in tarif

ettiği gibi bir kenti algımlarken yolların, sınırların, bölgelerin, düğüm noktalarının ve işaret noktalarının farkında oldukları söylenebilir.

4. Sonuç

Çalışmada 7-11 yaş aralığındaki çocukların kentsel bir mekânı deneyimlemeleri sağlanmış, seçili güzergâhta bulunan kentsel yapı ve elemanların hangi özelliklerinin çocuklar tarafından algılandığı araştırılmıştır. Çalışmaya katılan çocuklar, ellerine verilen haritayı takip ederek, nerede olduğunu ve ne tarafa doğru gideceğini anlayabilmiştir. Bu yaş aralığındaki çocukların harita okuma becerilerinin ve yer yön duygularının gelişmiş olduğu söylenebilir.

Kadıköy'e ilk defa gelen çocukların tamamı, gezi boyunca gördükleri kentsel elemanlara karşı daha ilgili olmuş ve daha fazla fotoğraf çekmiştir. Daha önce görmedikleri tipoloji, renk ve cepheye sahip olan yapılar ilgilerini çekmiş ve geziden sıkılmamışlardır. Çocuklar kenti gözlemlerken, en çok ilgilerini çeken öğelere odaklanmışlardır. Ağaçlar, renkli yapılar, cumbalı evler ve diğerlerinden daha farklı renk, biçim ve boyutlarda olan yapılar ilgilerini daha fazla çekmiş ve algılamışlardır. Daha önce aynı sokaklarda bulunmuş olan çocukların ilgilerinin diğer çocuklara oranla daha az olduğu ve daha erken sıkıldıkları gözlenmiştir.

Çalışmanın teorik bölümünde de ele alındığı üzere Piaget'ye göre, somut işlemler döneminde bulunan çocuklarda, mantıksal düşünme ve sayı, zaman, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlamaktadır. Bu dönemde çocuklar, nesnelere büyüklük sırasına göre sıralayabilmekte, biçim ve rengine göre alt sınıflara ayırabilmektedir. Çalışmada çocukların, sokakların genişlik değişimlerinin, binalar arasındaki boyut ve hacimsel farklılıkların, yapıların önde-geride olma durumlarının, sokaklardaki kot farklılıklarının farkında oldukları görülmektedir. Somut işlemler döneminde bulunan çocukların, Piaget'in bu dönem çocuğunun özellikleriyle ilgili söylemleriyle de uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Piaget'in ele aldığı mekânı öğrenme, adapte olma, örgütlenme ve farkında olma

süreçlerinin, alan çalışmasında çocuklar üzerinden sorgulandığında, Piaget'in işaret ettiği bilişsel gelişim süreci ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Alan çalışmasından elde edilen veriler ve gezi sırasında çocuklarla yapılan konuşmalar değerlendirildiğinde, Kadıköy'de belirlenmiş olan güzergâhla ilgili şu çıkarımlar yapılmıştır:

- Mimari açıdan, bahçe içinde ve merkezde konumlanan yapılar, çocuklarda daha fazla dikkat ve merak uyandırmıştır.
- Kent içerisinde bulunan yapıların ve kentsel elemanların bakımsız ve pis bırakılmaları, çocukların dikkatini çekmekte ve kötü bir görüntü verdiğini düşünmektedirler.
- Çocukların verdikleri cevaplara bakıldığında, bütün çocuklar çevrede bulunan yeşil alan ve ağaçların eksikliğini vurgulamış ve daha fazla olmasını istemişlerdir.
- Kadife Sokak'ta bulunan renkli cumbalı yapıları çocukların tamamı beğenmiştir. Güzergâh boyunca bulunan renkli cepheye sahip olan yapılar da çocukların hoşuna gitmiştir. Yapıların cephelerinde kullanılacak olan renk ve malzeme seçimlerinin kentsel mekân algısına büyük etkisi bulunmaktadır.
- Kaldırımlardaki ve yollardaki bozukluklar, döşemelerde bulunan kırık seramik parçaları, çocukların yürürken takılıp düşme tehlikesi atlatmalarına sebep olmuştur. Bazı çocuklar takılmadan önce zemindeki bozukluğu dile getirmiş ve düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
- Tarihi yapılar çocukların ilgisini çekmiş, ancak çoğu binanın bakımsız ve kullanılamaz durumda olması onları rahatsız etmiştir.
- Sokaklarda bulunan renkli aydınlatma elemanları çocukların ilgilerini çekmektedir.
- Güzergâhın sonunda bulunan bina cephesine yapılmış olan duvar sanatı, bütün çocukların ilgisini çekmiş ve

hoşuna gitmiştir. Boşta kalan binaların cephelerine yapılan duvar sanatları, çocuklar da dahil olmak üzere pek çok kişinin ilgisini çekmektedir.

Yetişkinlerin değer yargılarının olması, mesleki deformasyon veya hayatta yaşanan zorluklar gibi pek çok faktör, kent algılarında kayıplara sebep olmaktadır. Yetişkinler kent ile iç içe yaşıyor olsalar dahi, kenti çoğu zaman bir geçiş noktası olarak kullanmakta ve bu durum da çoğu zaman, kenti yeterince gözlemleyebilmelerine engel olmaktadır. Oysaki çocuklar, etraflarındaki kentsel elemanlara yetişkinlerin yüklediği gibi anlamlar yüklemekte ve daha objektif bakabilmektedir. Çocukların gözünden kente bakabilmek ve kentin yalnızca yetişkinler için olmadığını unutmamak gerekir●

Kaynakça

- Allen, G. L., Kirasic, K. C., Siegel, A. W., & Herman, J. F. (1979). Developmental issues in cognitive mapping: the selection and utilization of environmental landmarks. *Child Development*, 50(4), 1062-1070.
- Akarsu, F. (1984). Piaget'ye göre çocukta mekân kavramının gelişimi. *Mimarlık*, (9), 31-33.
- Anıktar, S. (2008). *Çocukların Mekân Algısının Gelişmesinde Bilgisayarın Etkisinin Araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bayramoğlu, N. (2010). *Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı Büyükdere Kentsel Aksı* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Can, G. (2002). *Kişilik gelişimi*. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (s. 109-140) içinde: Ankara: Pegem Akademi.
- Cullen, G. (1961). *Townscape*. London: The Architectural Press.
- Demirkaya, H. (1999). *Mekân kavramının tarihsel süreç içindeki incelenmesi ve günümüzde mekân anlayışı* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ittelson, W.H. (1960). *Visual Space Perception*. New York: Springer.
- İnceoğlu, M., ve Aytuğ, A. (2009). Kentsel Mekânda Kalite Kavramı. *Megaron*, 4(3), 131-146.
- Kahvecioğlu, H. L. (1998). *Mimarlıkta imaj: Mekânsal imajın oluşumu ve yapısı üzerine bir model* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Lang, J. T. (1987). *Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. Van Nostrand Reinhold Company.
- Lynch, K. (2018). *Kent İmgesi* (10. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space & architecture*. London: Studio Vista.
- Öymen Özak, N., ve Pulat Gökmen, G. (2009). Bellek ve mekân ilişkisi üzerine bir model önerisi. *İTÜ DERGİSİ/a*, 8(2), 145-155.
- Özen, A., (2004). *Sanal Ortamlarda Mekânsal Okuma Parametreleri Ve Sanal Müzeler* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Pennartz, P., ve Elsinga, M. (1990). Adults, Adolescents, And Architects Differences in Perception of the Urban Environment. *Environment and Behavior*, 22(5), 675-714. <https://doi.org/10.1177/0013916590225006>
- Piaget, J., ve Inhelder, B. (1956). *The Child's Conception of Space*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Piaget, J. (1960). *The Psychology of Intelligence*. New Jersey: Littlefield Adams & Co.
- Piaget, J. (1969). *The Child's Conception of the World*. Totowa, NJ: Littlefield, Adams.
- Piaget, J. (1999). *Çocukta Zihinsel Gelişim* (Çev: Hüsen Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2018). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2020). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.